

136

CANDID C. MUŞLEA

Protopopi de altădată ai Braşovului.

I.

PROTOPOPUL
EUSTATIE GRID

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Extras din revista „Ţara Bârsei“

Tipografia „UNIREA“ Braşov, Strada Lungă No. 20. — 1933

CANDID C. MUŞLEA

PROTOPOPUL EUSTATIE GRID

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Extras din revista „Țara Bârsei“

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201201872

Protopopul Eustatie Grid.

Mărețul locaș de închinare din Șcheii-Brașovului, biserica cunoscută azi sub numele „Sf. Nicolae“, dar care, la început, a avut ca hram Adormirea Maicii Domnului, s'a remarcat, curând după ce a fost ridicată, printr'un rol precumpănitor, atât față de celelalte biserici din Țara Bârsei, a căror conducătoare și ocrotitoare a fost și este și azi, cât și în luptele, pe cari Românii brașoveni le-au purtat timp îndelungat cu magistratul (Sfatul) orașului, pentru emanciparea lor de sub jugul acestuia, atât din punct de vedere politic, cât și bisericesc.

Dacă în vremuri atât de grele această biserică, căreia Mitropolitul Șaguna îi da totdeauna calificativul de „mare“, iar d-l N. Iorga „mare, bogată și vestită“,¹⁾ a început și a putut duce de multe ori la bun sfârșit astfel de lupte, e a se mulțumi atât faptului că se știa sub protecția domnilor români, cu al căror ajutor a fost ridicată și al căror sprijin l-a avut totdeauna, cât și conducătorilor ei, protopopilor și preoților, cari, cei mai mulți, au fost oameni învățați și luptători îndârjiți, remarcați nu numai de Români, ci și de Sașii conlocuitori.

Cel dintâiu preot, despre care se face mențiune în cronici că a slujit la altarul ei, când era încă de lemn, la 1484,²⁾ a fost Pătru cel bătrân, iar primul protopop: Voicul, despre care nu se știe multe. Al doilea protopop, Iane, a fost un om „învățat“ și scriitor la cetate. Mai însemnat a fost însă al 3-lea, protopopul Miha, fiul popii Dobre, care, întorcându-se din țara sârbească dela învățătură, în 1576, și neavând loc aici, a slujit un an și câteva săptămâni la Șcheii din Râjnov, apoi, readus la Brașov, la 1591, a ajuns protopop, după moartea lui Iane.

Când, la 1599, Mihai Viteazul a ars satele din jurul Brașovului, județul orașului a luat cu sine pe prot. Miha „de au făcut pace și legătură cu Voivodul“. Acest protopop a fost tri-

---

1) N. Iorga, Brașovul și Românii, pg. 311.

2) Biserica datează însă cel puțin din a. 1399. — Ioan Prișcu, „Țara Bârsei“ a. III. No. 4.

mis în 1603 cu solie la Radu Voivod în Muntenia¹⁾ iar în 1604, la Șerban Voivod, „și l-au adus pe Măria Sa pe credință aici la cetatea Brașovului“. Om învățat și înțelept, împreună cu prot. Iane, a ajutat pe diaconul Coresi la traducerea și tipărirea cărților acestuia. Sub ei se ridică tinda bisericii de cătră Petru Cercel Voivod, iar cu ajutorul cerut de Miha lui Aron Voivod, biserica e terminată la 1597, în care an se clădește și școala cea nouă, azi casa de alături a eclisierului.

După o viață bogată în fapte mari și frumoase, Miha se pristăvește „trecând la repaosul cel de sus, când au umblat cursul anilor 1605, Iulie 25, mai nainte de răsăritul soarelui, și s'au îngropat cu cinste în sf. beserecă“.²⁾

De altcum, aproape toți protopopii acestui sfânt lăcaș au fost oameni învățați, cu frica lui Dzeu, buni Români și pricepuți organizatori și administratori.

Nu ne oprim de astădată la protop. Radu Tempea, care a îndrăsnit să le spună Sașilor că n'ar fi bucuros să-și plece capul la poalele lor pentru cari vorbe semețe „au rămas prins aici în Tinda Sfatului (orașului) până la Oct. 24³⁾ (3 luni și mai bine!) ci trecem la colaboratorul lui, la Eustatie Grid, sau Statie Vasilievici Grid, care mai târziu i-a urmat în scaunul protopopesc, și a continuat împreună cu temutul căpitan Ilie Birt, lupta începută de antecesorul său.

I.

Pe tatăl lui E. Grid, Văsii⁴⁾, originar din satul Grid, de lângă Făgăraș, îl aflăm preot pe la a. 1686, iar în 1699, pristăvindu-se protop. Siicu, a rămas în locul lui, al 13-lea în șirul marilor protopopi. Văsii s'a pristăvit în a. 1717, Ghenarie 10, seara la 10 ceasuri, și în locul lui a ajuns popa Florea Băran, sub care încep lupte urâte între Români brașoveni, deoarece Jipa, fiul lui Văsii Grid, „fiind el de mai nainte jurat uniei“, „pus ispravnic eparhiei Aromsechiului“ de Vlădica Atanasie, primește și el numirea de protopop, însă dela uniți, și astfel avem primadată 2 protopopi în același timp la Brașov. Jipa însă nu

1) N. Iorga: Socotelile Brașovului, pag. 8.

2) St. Stînghe: Ist. Bis. Șcheilor Brașovului, pg. 5.

3) Op. cit. pg. 141—142.

4) Avea vii în Țara Rom. cu fratele său Ioan (St. Meteș, Relații comerciale, n. pg. 10).

peste mult a trebuit să lase protopopia, urgisit și „afurisit, el și casa lui, și cei ce vor intra în ea“, ceea ce nu odată a aruncat o umbră urită și asupra fratelui său Statie.

Pe tânărul Eustatie îl întâlnim mai întâiu în cronicile noastre ca dascăl, în a. 1721 și în acelaș an, fiind ales preot, la 6 Septemvrie¹⁾ face legătura de credință, în care, între altele, spune: „Adică eu Statie, dascal sin protopop Vasile Grid ot Brașov, dat-am credincioasă scrisoarea mea aceasta, ca să fie de mare credință la mâna sfințiilor sale preoților.... și a dumnealor tuturor jurașilor sfintei biseareci a Brașovului și la toți orășanii de obște, dela mic până la mare, precum să știe că.... dumnealor m'au poftit pe mine ca să fiu preot în locul celui pristăvit preot. (Petcu, care a slujit ciumașii - N. aut.). Deci eu având un frate anume Jipa, care s'au deslipit de legea și biseareca a noastră a răsăritului, și s'au lipit la alte lucruri streine, ce nu le primeaște biseareca noastră, pentru acest frate al meu, socotind sf. preoții și toți orășanii, ca nu cumva unindu-mă cu el, să fac vre-o păgubire sf. case, sau orășanilor vro pacoste, sau vrun zădaf, chematu-m'au cinstitul săbor nainte și mi le-au dat toate nainte, câte mai jos se vor scrie. Anume întrebându-mă dumnealor: putea-le-voiu ținea, ca să fie și de mine bine, și ca să slujesc cu dreptate lui Dumnezeu și creștinilor? Eu m'am făgăduit cu toată inima și cu tot sufletul meu cumcă mă voiu ținea de cele ce place lui Dumnezeu și voiu sluji creștinilor cu dreptate, și cu jurământ, pe sf. prestol și sf. evanghelie, mă jur înaintea înfricoșatului Dumnezeu, cum că aceste ponturi, ce scriu mai jos, care de dumnealor mi s'au dat înainte, să le țin“. El mai spune la punct 2: „De frate-meu Jipa cu tot să fiu lipsit, în nici un lucru sau amestecătură să nu mă amestec cu el, ori cât de mic, și nici o vorbă sau taină a preoților, sau a orășanilor, sau a sf. case, să nu spui lui, nici în judecăți, sau la niscare scrisori, sau iscălituri să nu dau în mâna lui, însă de dânsul cu tot să mă păzesc, și să mă depărtez, ca de foc, știindu-l pe el de tot strein de bisearecă și de legea noastră“.

1) In seria preoților dela Sf. Nicolae, publicată de Dr. Vas. Pop, il aflăm ca preot abia la 1724, sub numele de Evsthatius I. filius Basilii VI. Grid (I. Mușlea, Viața și opera doctorului Vas. Pop, pg. 155).

La punct 3 se obligă a fi ascultător de preoții cei mai bătrâni, și să le fie mai mic și plecat. În al 4-lea se obligă să fie preot pe treaba ciumaților, iar în cel din urmă se leagă să se ferească „și de alte lucruri proaste, de bețe de sumăție, numai să fiu preot smerit și blând“.....¹⁾

Chizași la acest zapis i-au fost nașu-său, Dumitru Nan, și unchiu-său Sava Marcea. El se termină cu cuvintele: „Iară de m'aș întoarce la niscare lucruri slabe de nimic, și de aș călca aceaste legături, care m'am legat de bună voia mea,... sau de m'aș unia cu frate-meu Jipa, ori la ce lucru, sau de m'aș muta în altă unire streină, care nu priimește biseareca răsăritului, de tot să fiu lipsit de sf. bisearecă și de toți orașanii, și să n'aib credință la nici o judecată“.²⁾

Numai după aceea e sfințit la București, în Valahia turcească.³⁾

Trei ani mai târziu, la 1724, semnează și el, alături de prof. Florea și de preoții Radu și Todor, actul, prin care se leagă gocimanii și preoții, cu toți credincioșii din Țara Bârsei, ca și neguțătorii greci din companie, că vor rămânea pururea credincioși legii răsăritului.

În același an, în urma uneltirilor și greutăților făcute de fratele său Jipa, preoții români din Brașov sunt opriți de a mai pomeni vreun vlădică din „Țara Turcului“ adică Țara Românească, nici să mai asculte de ei, nici de afurisania lor. Ei însă au răspuns că-l vor pomeni pe Vlădica din Ț. Rom., că de acolo au luat darul preoției și blagoslovenie, și vor primi și „poruncile leagii ceale sufletești“ ca și până acum, „iar de legăturile și de afurisania arhierieilor dela cari ne-am hirotonit, nu putem să nu ne teamem“.⁴⁾

Atunci, văzând că nu vreau să treacă la unire, s'a dispus să fie atârnată de episcopia Râmnicului.

În 1727 Eustatie e trimis cu o scrisoare din partea Brașovenilor la episcopul Râmnicului, Ștefan, iar în 1732 e trimis din nou, cu 2 jurați, la noul episcop Inochentie.

1) St. Stinghe: Documente privitoare la istoria Românilor din Șchei, Vol. I. pg. 61—63.

2) Op. cit. pg. 63—64.

3) Arhiva Munic. Brașov, acte necatalogate din 1733.

4) Ist. Bis. Șcheilor pag. 79 și 81.

Iată însă că, la 24 Febr. 1732, episc. Râmnicului scrie bătrânului protopop Florea, înștiințându-l că „pentru mai bună așezarea lucrurilor bisericești, și a tot săborul, și pentru odihna bătrânețelor mele, am socotit și am rânduit pe cucernicu popa Statie, care să fie ispravnic împreună cu milostiva ta, la toate judecățile bisericești și lucrurile protopopești, ori ce fel ar fi, tot depreună să fiți“....¹⁾

Nu se știe dacă popa Statie va fi cerut episcopului să-l numească protopop — ceeace nu credem — ori episcopul l-a aflat vrednic de această demnitate, cunoscându-l în deajuns, destul că cei dela Brașov au fost foarte nemulțumiți de acest lucru, căci cronicarul ne prezintă lucrurile astfel :

„.....Mai înainte puțin, cu un Iermoni Vartholomei, trimis aici spre cercarea lucrurilor protopopului, păr. episc. Râmnicului au fost chemat pe popa Statie acolo, puind pricină că va să-i dea în samă niște cărți,.... și dacă au mers acolo, nu știm printr'a cui vorbă și îndemnare, s'au fost socotit episcopul și au fost scris poruncă de lipsirea prot. Florei din protopopie, și cumcă rânduește pe popa Statie protopop. Ce la aceasta s'au temut popa Statie, că nu se va primi cel mai mic să fie mai mare,.... și puțin fiindu-i sfială, n'au vrut să ia cărțile protopopiei, ce și aceale ce se legase cu preoții și cu orașul, uitându-le deocamdată, au luat această isprăvnicie, ca să nu poată protopopul isprăvi nimic fără milostiva sa.... Gocimanii și câțiva jurați au zis că primesc acea poruncă, așa să fie, neșezând la vorbă cu preoții și cu alți orașani, de care lucru înțelegând și preoții, nu au îngăduit, ce au dat înaintea orașului în besearcă ce se lucrează, și înțelegând orașanii din mic până în mare, nu îngăduiră să calce pe ceilalți, și mare gâlceavă și turburare s'au făcut în 2—3 zile.“²⁾

Gocimanii și jurații au scris atunci episcopului cum „că de socoteaște să dea ajutor protopopului, să rânduiască pe unul ce iaste lângă protopopul, iară nu cu această isprăvnicie să se strice rânduiala preoților, ce să vie pe rând, din treaptă în treaptă, așteptând dela Dumnezeu vreamă. . . . Și pe aceasta scârbindu-se episcopul, n'au primit răspuns pân la 1732 Mai 25.“

1) Op cit. pg. 100.

2) Op. cit. pag. 101.

Faptul acesta convenia de minune Sașilor brașoveni, cari se bucurară odată mai mult de certele dintre Români, cu atât mai mult că ei știau bine cine e și ce poate popa Statie, care într'un fel de carte neagră a magistratului din 1735, era trecut al 2-lea între dușmanii lor („malevoli“) iar în alta, tot al 2-lea, între „Adversarii des Publici Coronensis.“¹⁾

Greșeala o recunoaște și cronicarul român când zice: „Cu această isprăvnicie a popei lui Statie mare pizmă și urficiune au intrat între preoți, care să nu îngăduie Dumnezău să se mai facă.“²⁾

Popa Statie a rămas deci „în ceea ce au fost mai mic și jos“, căci chiar dacă ar fi vrut cu tot chipul să fie protopop, i s'ar fi adus judecată: „nici într'un chip din strana care iaste, să nu se suie mai sus până la moarte, căci au călcat pe ceialalți.“³⁾

Câteva luni mai târziu episcopul scria Brașovenilor că n'a cunoscut „obiciaiul lor și a crezut că popa Radu, fiind mai tot bolnav și neputincios, nu va primi și scriindu-i și popa Statie și spunându-i că nu poate trece peste cei mai mari, să fie popa Radu într'acea rânduială“.

Tot în acest an, 1732, popa Statie e trimis, cu Radu Duma și Enachi Stama, la Râmnic, la episcopie și la G. Cantacuzino, fiul lui Șerban Vodă, la Craiova, în chestia unor urite neînțelegeri cu preotul Todor.

În 1733, când s'a pus temelia paraclisului din stânga cu hramul Bunevestiri, St. Grid, — cum se vede din o statistică din arhiva Brașovului — e cel mai bogat preot din Brașov și Țara Bârsei, având 10 cai, 2 boi, 1 vacă și 250 oi.

Tot atunci e trimis, cu G. Hârs, în Moldova, la Constantin Vodă, ca să reînnoiască hrisovul dela Grigorie Voivod, prin care se dădeau 8000 de aspri pentru prasnica hramului, iar preoților de aici carte de 400 oi iertate de gorștină, adică de taxa oieritului.⁴⁾

Doi ani mai târziu (1735) e trimis, cu gocimani G. Hârs și Radu Duma, la Belgradul Serbiei, la mitropolitul Vichentie

1) Arhiva Munic. Brașov, acte necatalogate.

2) Ist. Bis. Sch. pag. 102.

3) Op. cit. pag. 103.

4) Op. cit. pag. 123.

Ioanovici, să se plângă „de traiul nostru de aici, precum fără de supărările uniei multe alte năcazuri tragem, fiind prea supuși tuturor“.¹⁾

În 1736 e trimis la Sibiu, la generalul Valiș, cu jalbele Românilor din Brașov.

În acelaș an pleacă din nou la Belgradul Serbiei, tot cu Duma și cu Hârs, căci era vorba să se țină „comision împărătesc pentru împărecherile ce se întâmplase“ iarăși la biserică cu protopopia, dar nu au isprăvit nimic. S'au dus însă la Carloviț, unde era săbor de arhieriei, și au pus jalbă.

În 1742 Maiu 14 pristăvindu-se „taica părintele protopop Radu Tempea“, marele Român, care suferise 3 luni arest dela Sași, „după 9 zile, strângându-se orășanii și făcând sobor, au așezat pe păr. Eustatie Gridovici (iși schimbase numele după forma rusească, la modă pe atunci) ca protopop în locul celui pristăvit“ așa dară 10 ani după ce fusese odată numit, „și s'au hirotonit la Carloveț de cătră Arsenie patriarhul sârbesc“, care în adresa sa cătră Brașoveni zice: „ispitind pe cel cu bună cuviință bărbat Eustathie, l-am aflat vreadnic, ca să plinească locul vecinicului pomenit protopresviterului Rodion, și în ziua praznicului verhovnicilor apostoli Petru și Pavel l-am blagoslovit pe dânsul cu lucrarea Sf. Duh întru protopresviterie, . . . pe care întru cinstea lui neîncetat să-l aveți toți pravoslavnicii creștini, cei din cinul mirenesc, precum și cinul preoțesc lui să se plece, și dela dânsul ca dela epitropul cel duhovnicesc, ca dela un cap, lucrurile să sfătuiți și să căutați și fără întrebăciunea lui nimic să faceți...“²⁾

La 2 ani după ce a ajuns protopop, adecă la 1744, e trimis în Rusia. Cronicarul român ne povestește următoarele: „... Văzându-se poporeni ortodocși ai bisericii Sf. Nicolae din Brașov expuși pericolului de a li-se face silă, ca să-și părăsească religia și să treacă la unație, erau foarte scârbiți și speriați, dară având ei atunci din darul lui Dumnezeu un preot și protopop înzestrat cu înțelepciune și adăpat cu științe la biserica aceasta, anume Evstatie Vasilievici, povățuiți de acest vrednic protopresviter, s'au

1) St. Stinghe: Documente, vol. I. pag. 177.

2) St. Stinghe: Documente, vol. I. pag. 211.

înțeles între sine și au hotărît cu toții, ca să trimită din sânul lor deputat cu rugămintea la înălțata împărăteasă de atunci a Rusiei Elisabeta Petrovna, care era singură stăpânitoare a împărăției rusești, de a nu-i lăsa să-și piarză religia, a-i sprijini cu protecțiunea sa și a mijloci la înălțata împărăteasă a Austriei Maria Terezia, ca să înceteze sila unații în Ardeal, și să nu i se dea loc acestei siluirii religioase la comuna ortodoxă din Brașov. Insuși pâr. Evstatie Vasilievici a primit misiunea de deputat în privința aceasta și mergând la Moscova a căzut cu fierbinte rugare la picioarele înălțatei împărătese, ca să se mislofvească a-i apăra biserica și poporul din Brașov de pornita silă a unației și a le fi patroană sprijinitoare în privința religiunii. Numita împărăteasă a Rusiei s'au pătruns de rugăciunea acestui protopop din Brașov, i-au promis a interveni la înălțata împărăteasă M. Terezia pentru creștinii ort. și biserica Sf. Nicolae din Brașov și i-au dat un crug întreg de cărți bisericești ca să-l aducă ca un dar pe seama bisericii ..¹⁾

Impărăteasa Elisabeta a mai trimis, apoi, bisericii, în 1749, prin monaha Elena, fostă mai înainte căpităniță, numită Gherghina, din Chiev, mai multe rânduri de odăjdii, dintre cari 3 foarte frumos lucrate, cu fir de aur. Tot ea, în anul următor a trimis vreo 13,000 fl. cu care sumă s'a reparat biserica și s'a ridicat un turn pentru ceas, dedesubtul căruia s'a așezat o tablă comemorativă, în litere mari de aur, latinește, cu cuvinte de recunoștință la adresa pravoslavniciei împărătese și anume, pe românește: „Reînoitu-s'a acest sf. locaș în a. 1751 cu pioasa dărnicie a Elisabetei Petrovna, singura stăpânitoare a întregii Rusii, nebiruită împărăteasă“, (Pia liberalitate Elisabethae Petrovnae, monocratricis totius Rusiae, imperatricis invictae, hic sacer locus est renovatus anno 1751), care tablă și azi se poate vedea, de-asupra ușii principale a bisericii.

În 1748 îl aflăm semnat: „iconomul și protopopul Eustatie Gridovici“, într'un hrisov, prin care se dăruiește bisericii moșia Budiștenilor.

---

¹⁾ Op. cit. pag. 321—2.

În lupta pentru independență, dusă de Românii brașoveni contra magistratului săsesc, luptă care a durat sute de ani, dar care s'a dat cu mai multă îndârjire prin 1707, 1728, 1735 și 1738, Păr. Statie a jucat un rol însemnat, căci în acest timp el e trimis de obște, împreună cu Cristofor Stoica, până la Curtea împărătească din Viena, ca să ceară dreptate și drepturi pe sama Românilor, și unde stă de vorbă cu agenții Matolai, Friedenberg și cu Cantacuzino Basarab.

La 18 Sept. 1737 Friedenberg scrie din Viena magistratului că, la sfatul agentului Matolai, Eustatie a fost pe la el în chestia gravaminelor „Bulgarilor“ din Brașov. Le-a arătat însă că au făcut o mare greșală și salt, căci dacă au avut să se plângă de ceva, nu au luat drumul cel bun, ci trebuiau să se prezinte primei instanțe, deoarece fără avizul instanțelor provinciale nu li se va da la Curte o decizie finală, așa că s'ar fi putut cruța spesele mari ce le-au făcut. Eustatie i-a declarat că se va consulta cu prietenul său „Moscovitul“¹⁾.

Gravaminele Românilor din Șchei au fost prezentate Curții către sfârșitul lunii Iulie, cum se vede tot din adresa lui Friedenberg, iar dintr'o scrisoare a lui Cantacuzino Basarab²⁾, către obștea din Șchei, vedem că Statie s'a întors de la Viena pe la mijlocul lunii Septemvrie. În memoriul către împărat „Eustatie Vasilievich, presbiter și paroh al bisericii catedrale din Șchei, și Georgius Hers, negustor și locuitor al suburbiului, cer confirmarea diplomei leopoldine, pe care o ceruseră și în anul trecut. Apoi, în afaceri de conștiință să nu atârne de magistrat, ci de episcopul de Râmnic și de „arhiepiscopul“ de Bălgrad, sau chiar de soborul universal al ritului grecesc, iar în afaceri militare și civile să fie supuși consiliului de războiu, județului și consilierilor lor proprii, cari să fie cu totul separați de magistrat și să nu-i fie supuși, să decidă în procesele ce ar obveni și să înlătore definitiv controversele ivite între Cetatea Brașovului și locuitorii din Șchei...

---

1) Arh. Munic. Brașov No. 46/1737.

2) St. Stinghe: Documente, vol. V pag. 86.

Comunitatea din Șchei, separată astfel de oraș, în viitor să nu fie în nici un chip nedreptățită.¹⁾)

În a. 1752 se face o nouă anchetă cu privire la cererile Românilor, de astădată însă în casa lui Statie, din ulița Furcoae, — Str. Caterinei de azi — despre care se știe că a cumpărat-o dela Sași,²⁾ — numai el știe cum! — unde-și făcuse și un cuptor, pe care meșterii sași au voit să i-l spargă, pentrucă fusese făcut de un meșter român.³⁾ (Înainte avusese altă casă, în Prund, lângă vale, a lui György Olajos, pe care, când a cumpărat-o, în 1722, a cerut Magistratului ca vecinul Peter Theiss să-i vândă o bucată de loc de lângă casă, cecece i s'a și aprobat.⁴⁾)

Cel mai mare dușman al prot. Eustatie au fost Sașii din oraș, cari se temeau de el ca și de prot. Tempea, și al doilea a fost „ne-popa Todor“, un preot de tristă amintire, tot dela Sf. Nicolae, om ambițios, lacom și vanitos, care a făcut multe năcazuri și mare rușine Românilor de aici, și care-i denunță magistratului pe cei doi protopopi ca „făcători de gâlcevi“ și „turbați“, și cari „în semeția lor... se întăresc cu mare laudă asupra mărilor voastre, cu tot soborul lor.“⁵⁾)

Nici Sașii nu s'au lăsat însă mai pe jos. Un cronicar al lor îl numește „mare bețiv,⁶⁾ altul spune că era tot cu nasul roșu.⁷⁾ În anchetele ce i s'au făcut de atâtea ori, ei se întrebă, la 1738: „Cine a trimis pe popa Statie la mitropolitul din Belgrad? Cine l-a trimis înainte cu un an la Viena, și iară, înainte cu câteva săptămâni, la Sibiiu, la comandantul prinț Lobkovitz?“... În alt rând se plâng că, împreună cu un cleric moscovit, care sta la Viena, a prezentat principelui moștenitor o jalbă a Românilor.

---

1) N. Iorga: Scrisori și inscripții ardelenene și maramureșene, vol. II. p. 247.

2) St. Stinghe: Documente, Vol. V. pg. 76.

3) Op. cit. pg. 78.

4) Ședința din 10 Martie 1722; protocolul ședințelor Magistratului, IV. C. 1.

5) Arhiva Munic. Br. acte necatalogate.

6) Hermann: Alte u. neue Kronstadt, Vol. I. 198.

7) I. Fr. Trausch: Collectanea... I. pg. 387.

La 1735 ei arată că Statie, unul din cei 3 conducători ai Valachilor răsvrătiți, („unum ex tribus Wallachorum seditiosorum antesignanis“), a fost prins în Muntenia cu 72 galbeni falși, iar altădată, la târg la Văleni, dând arvună 2 galbeni falși, și văzându-se dat de gol, a fugit noaptea peste munți.

Până și felul cum se iscălia: „Eustachius, Arhidiaconus graeci-ritus Ecclesiae Bolgarszegiensae“, i-l luau în nume de rău, zicând că Românii nevoind să spună că Șcheiul e un suburbiu, vreau libertatea și oraș separat al lor — ceace ei ceruseră de altfel.

Păr. Statie își vedea însă liniștit de slujba și de cărțile sale, căci era „om împodobit cu științe și cu mare înțelepciune“, cum spune Dim. Cepescu la 1842, dovadă că, la 1731 „când au început a face tipografie Petcu Șoanul dascalul, lucru care el nu văzuse nicăiri, și au tipărit niște calendare..., izvodul l-au luat dela Popa Statie.“¹⁾ În tabloul cărților, ce au rămas dela el, se amintesc 2 biblii românești, din cari una ilustrată, 1 pravilă, 1 apocalips românesc, scris de mână, 1 psaltire, 1 carte grecească de cântări, 1 epistolier grecesc și 1 psaltire slavonă; celelalte le luase — probabil — fiul său.

D-l Silviu Dragomir ne spune că el făcea parte din admiratorii puternicului imperiu ortodox rusesc, și de aceea s'a dus în Rusia, ca să vadă splendoarea ce se desfășura în bogata biserică de acolo, să încheie din nou legături cu curtea rusească, protectoarea tuturor creștinilor ortodocși, și-l aseamănă pe Statie cu mitrop. Sava Brancovici, arătând că „această călătorie câștigă în importanță mai ales prin faptul că deschide orizonturi nouă pe sama strămoșilor noștri, cari erau gata de orice jertfă pentru mântuirea bisericii lor“.²⁾

D-l N. Iorga ne spune că la 1743 Popa Grid își dădu băiatul, pe Dimitrie, la școală în Rusia, la Moscova, (Ioseph Teutsch știe că în Iulie 1755 el se întoarce din Germania, unde își făcuse studiile la Halle)¹⁾ unde încă din 1685 mersese un preot scheian pentru a cere ajutor dela acel „Impărat creștin“, a cărui faimă începea să se întindă asupra întregului răsărit.²⁾

1) St. Stinghe: Ist. Bis. pag. 100.

2) S. Dragomir: Istoria desrobirii religioase a Românilor din Ardeal, Vol. I. 122—126.

Acest urmaș demn al tatălui său a fost Dimitrie Eustatievici, profesor de gramatică la școala din Șcheii Brașovului, secretar al episcopului Novacovici, directorul celei dintâi școale normale de învățători și autorul celei dintâi gramatici românești.

II.

După bucuria și mulțumirea, pe care D-zeu i-o dăruise la bătrânețe, văzându-se om cu stare, cu un fecior care făcuse studii atât de frumoase, cum rar se făceau pe atunci, și cu fetele bine măritate, tot după oameni bogăți și cu vază, cea mai mare, Ilinca, după Radu Cătană; a doua: Anastasia, după Zamfir Marcu, a treia: Paraschiva, văduva lui Stan Muntean, și a patra: Maria, văduva lui Dinu Ghiorghiovanu, din Giurgiu, măritată la 1757. Tatăl ceresc l-a mai învrednicit cu o mare bucurie, după care însă, nu peste mult, a urmat o mare amărăciune și suferință.

Scaunul vlădicesc al Ardealului ortodox, văduvit 60 și mai bine de ani, în urma trecerii unei părți a Românilor la unire, și în urma nedreptăților provocate de Curtea din Viena, e ocupat în sfârșit din nou. Românilor, cari se legaseră cu mari și groaznice jurăminte și afurisanii, că-și vor păstra legea strămoșească, după ce 60 de ani suferiseră toate asupririle, umilirile, chinurile și pedepsele de închisoare grea și chiar cu moarte, văzând că nu-i chip să-i si-lească a îmbrățișa o credință streină de sufletul lor, li se dă în sfârșit — după multe și îndelungate șicane — un episcop ortodox al lor: episcopul de Buda Dionisie Novacovici, care, la 4 Sept. 1761, fu instalat în Brașov, atunci decretat oraș de reședință al noului episcop — și anume în biserica Sf. Nicolae, care cu această ocaziune a fost designată „Catedrală episcopescă“ (bischofflicher oder Catedral-Sitz).³⁾

Cu această ocaziune, toată garnizoana făcu șpalir — cum ne spune cronicarul sas brașovean Hermann — dela biserică până departe în jos. Printre șirurile soldaților, generalul (Nicolae Adolf baron de Buccow, nou numitul comandant al forțelor militare din

1) Quellen zur Geschichte der St. Kronstadt, vol. V pg. 456.

2) N. Iorga: Brașovul și Români, pg. 318.

3) Arhiva Munic. Brașov No. 166/1761.

Transilvania, mâna de fier a reginei-împărătese M. Terezia, cel care a dărâmat cu tunurile bisericuțele și mănăstirile strămoșești) însoțit de membrii comisiei aulice, merse până la ușa bisericii, unde fu primit de către episcop și clerul îmbrăcat în odăjdii, și apoi, alături cu episcopul, intră în biserică. După ce Vlădica se așază pe tronul său, generalul, printr'un discurs în limba latină, făcu cunoscută numirea de episcop a lui Novacovici și în numele Maj. Sale îl instalează ordonând comunei bisericești să-l recunoască și onoreze ca pe un arhiereu. Episcopul răspunse, tot latinește, mulțumind pentru demnitatea ce i s'a dat și pentru libertatea religioasă acordată credincioșilor săi. Apoi primi omagiul clerului, căruia-i împărțăși binecuvântarea arhierească. Terminându-se ceremonia, într'o grădină de aproape se dădu un banchet, la care luară parte peste 60 persoane: toți membrii sfatului, reprezentanții bisericilor catolice și evanghelice, și ai corpului ofițeresc.¹⁾

La această instalare un rol important a trebuit să joace și protopopul Eustatie, căci și atunci, ca și azi, protopopii Brașovului erau oameni aleși între cei aleși, fiind distinși cu dreptul de a purta nabadernița — „bedrenița“, cum îi zicea poporul —, și cărje, pe cari numai arhiereii au dreptul să le poarte, și despre cari știm că la 18 Dec. 1735, Vlădica Cruședolului, Nicanor Melentievici, — care pe atunci se afla la Brașov, — hirotonindu-l întru protopresbiter pe Radu Tempea „i-a dat blagoslovenie să puie bedrenița și cărja toiag de păstorie“.²⁾

(Nu știm de când protopopii dela Sf. Nicolae din Brașov nu mai poartă cărja, nabadernița însă o poartă și 'n ziua de astăzi).

Încă înainte de instalare, tot protopopul Eustatie „l-a jurat în mijlocul bisericii pe vlădica Novacovici, precum să fie pravoslavnică credință nesmintită“, cum ne spune un cronicar român.³⁾

Nici protopopul însă, și nici Brașovenii, nu erau mulțumiți, căci ei tot sub puterea Sașilor rămâneau, și pentru că „bănueli grave se ridicau din sânul acestei comunități de o neprihănită ortodoxie, împotriva noului episcop.“⁴⁾ Bănuielile acestea, că epi-

1) Hermann: Alte u. neue Kronstadt, Vol. I. 255.

2) St. Stinghe: Istoria Bis. Șch. pg. 134; — A. A. Mureșianu: „Țara Bârsei“ an. II. pg. 217.

3) N. Sulică: „Deșteptarea“ anul II. No. 8.

4) S. Dragomir, op. cit. Vol. II. pg. 251.

scopul ar fi voit cu timpul să-i atragă la unire,¹⁾ au fost scornite de dușmanii noștri, de fapt răceala a pornit din simpatie pentru mitropolitul din Carloviț, dușmanul neîmpăcat al Vlădiciei din Buda,²⁾ destul că, cu sufletul mâhnit, episcopul plecă din Brașov, preferind să caute adăpost într'un sat din preajma Sibiului, decât să revină în reședința sa neprietinoasă, unde credincioșii l-au primit cu fruntea întunecată³⁾

Clerul ceru însă episcopului să-și scrie mărturisirea de credință și în cartea bisericii, în care erau trecute afurisanile lor. Sasul Hermann ne spune că episcopul nu s'ar fi învoit și ar fi răspuns că nimeni nu știe ce se poate întâmpla cu el înainte de moarte, deci nici el nu poate garanta pentru sine. Răspunsul acesta, ca și al generalului Buccow, îi puse pe gânduri și-i umplu de nemulțumire pe Brașoveni, cari, în frunte cu protopopul, îi cerură lui Dionisie să jure cel puțin că nu este și nu va fi unit cu biserica rom. catolică, căci altcum nu-l vor recunoaște de episcop al lor. Dionisie le împlini această dorință în preziua instalării, dar — cum spune episcopul unit Maior în o scrisoare — protopopul, împreună cu soția sa, se zice că ar fi amuțit îndată după acel jurământ, asemenea lui Iuda, și ar fi pierit cum nu se poate mai rău („instar pessime perierunt taliterque Iudae“).⁴⁾

Ceva trebuie să fie adevărat din toate acestea, deoarece și cronicarul nostru spune că: „Lovindu-l cataroiaia, i s'au luat graiul și jumătate din partea trupului, și zăcând vreo câțiva ani, s'au pristăvit la a. 1767 Maiu în 3“.⁵⁾

Probabil însă că după primul atac și-a revenit, căci la un an după instalarea lui Novacovici, tot el face statistica preoților și credincioșilor păstoriți de el, care e cea mai veche de acest fel, după cea din 1733.⁶⁾

În a. 1763 Mihail Vel Logofăt scrie la 5 Iulie protopopului Chir Eustatie de la biserica Brașovului răspunzându-i că a pre-

1) Hermann: op. cit. — Quellen IV. pg. 486.

2) S. Dragomir: op. cit. pg. 249.

3) S. Dragomir: op. cit. pg. 251; — Hermann, Vol. I. 258

4) Dr. A. Bunea: Episcopii P. P. Aron și D. Novacovici pag. 230—1.

5) „Deșteptarea“ an. II. No. 8.

6) I. Moșoiu: Branul și Cetatea Branului, pg. 29.

zentat Măriei Sale lui Vodă cărțile de milă trimise de protopop și ceilalți preoți și spunându-i că milele „le-au învoit, numai carte pentru apărare de saigii nu s'au făcut de astădată“.¹⁾

Intr'o pastorală din 1764 episcopul îl amintește tot pe Statie ca protopop. Mai târziu însă nu-i mai aflăm numele în cronici. Se vede că boala îl ținea legat de pat, având un loctiitor, iar în 1767 când moare, în vârstă de 65—66 de ani, se institue ca protopop Petru Grid — probabil vărul său, fiul lui Ioan Grid, — care, după 12 ani, moare și el „la Covazna la borviz“.

III.

La 5 luni după moarte, divizorii se prezintă la casa lui din Str. Caterinei, prețuită pe atunci în 1000 de zloți, ca să împărțească partea lui de avere între soție, Dobra, și cei 5 copii. In această avere aflăm și o grădină, pe Cacova, prețuită în 100 fl. o vie în Valahia (360 taleri turcești), vase de argint, o cruce de argint cu o iconiță de lemn încadrată în ea, o cruce rusească tot de argint, un samovar, o trăsură muscălească, 10 cai, 100 de oi, și altele, prețuite toate în 6766 fl. — o avere frumoasă pe atunci.

In amintirea protopopului Statie Brașovenii au botezat cu numele lui o stradă, aproape de biserică, care-i poartă și azi numele: „Podul lui Grid“. (Numirea de „pod“ se da pe atunci pardoselei cu grinzi de lemn a străzilor noroioase,² cum a fost odată și în dosul bisericii, în Str. Sf. Nicolae A), unde și azi se vede îngropată în pământ o piatră mare cu o inscripție, care arată că podul acela s'a făcut la 1742 de „Dumnealui Hagi Radu Inașu“ — sau, poate, chiar unui podișor peste o vale).

Gridești au mai fost preoți la Sf. Nicolae: un ierodiacon Gheorghe la 1723, fiul prot. Florea Grid, Petru ierodiaconul Grid, tot la 1723, (tot pe atunci la Râșnov se afla popa Oprea Grid ot Râjnov), un preot Iosifov Grid la 1762, Petru, protopop la 1777 și Dimitrie preot la 1779. (La 1794 un Ion Grid e preot în Voinești-Covasna, sub care s'a început zidirea bisericii de acolo,³⁾ la 1813 e ales diacon Nic. Grid, care slujește și la biserică din Tocile, „diorthosește“ la 1815 paraclisul Sfântului Haralambie „tălmăcit

1) N. Iorga: Studii și documente, Vol. IV, No. 86, pg. 93.

2) N. Sulică: „Deșteptarea“ an. 1905.

3) „Revista istorică“ an. XIII pg. 281.

din limba grecească pre limba noastră cea rumânească¹⁾ și ne lasă interesante însemnări despre bisericile din Șcheii-Brașovului,²⁾ la 1823 aflăm un Const. Gridovici, autor al unui chronograf, în manuscris, și făuritor de versuri.³⁾

Doctorul Vas. Popp, în scurta sa notiță despre biserica Sf. Nicolae, scrisă în latinește, între 1824—28,⁴⁾ în seria preoților dela această biserică amintește, ca al 45-lea preot, pe un Petrus, filius Evsthatii Grid la 1772, și ca al 57-lea la număr pe popa Nicolae, fiul lui Petru Grid, la 1815. Petru însă n'a fost fiul lui Statie. O știm aceasta precis, atât din cartea de împărțeală a averii lui Statie, care se află în arhiva Municipiului Brașov, și unde sunt amintiți ca copii numai fiul Dimitrie și cele 4 fete, dar o știm și din testamentul lui Dimitrie Eustatievici, scris la Sibiu la 1794 și publicat de d-l G. Bulat, în care testament sau diată el spune la pct 2: „Ce se atinge de rudele mele adecă, surorile din Brașov, că frați dintr'un sânge nu am“...⁵⁾

Marele protopop a fost îngropat de bună seamă, — ca și ceilalți protopopi și preoți și unii din boierii de peste munți, ca și Basarab, fiul lui Dan cel Mare, și Păuna văduva lui Ștefan Cantacuzino, între ai cărei confidenți îl găsim și pe prot. Statie⁶⁾ cari s'au pristăvit aici la Brașov în refugiul lor, — în cavoul de sub lespezile sfântului locaş.

Astăzi, când s'au împlinit 166 ani dela moartea acestui vrednic protopop, și 211 ani de când a început a sluji la sf. altar, am crezut că e bine să-i evocăm amintirea.

Aducându-ne aminte de acest puternic stâlp al ortodoxiei din Brașov și Țara Bârsei, de acest vajnic luptător pentru drepturi pe seama neamului nostru asuprit, de acest dârz și neobosit protopop, care a străbătut atâtea țări pentru neamul și biserica sa — în vremuri când mijloacele de comunicație erau atât de grele și oboșitoare — parcă îl vedem în ușile împărătești ale monumentalei catedrale, impozant, în sfințele ornate, dar dela o împărăteasă pravoslavnică, și pe amvonul, de unde glasul lui va fi răsunat de

1) I. Bianu și N. Hodoș: Bibliografia veche rom. Tom III. pg. 124.

2) I. Mușlea: „Țara Bârsei“, an III No. 4.

3) Ilarion Pușcariu: Documente pentru limbă și istorie, Vol. II. pg. 383.

4) I. Mușlea: Viața și opera doctorului V. Popp, pg. 138.

5) „Revista istorică“, an. X. No. 4—6.

6) N. Iorga: Brașovul și Românii, pg. 237—8.

atâtea și de atâtea ori, învățând, încurajând, mângâind, îndrumând, dojenind și amenințând pe cel care și-ar fi călcat făgăduința și jurământul „ca unul ca acela să fie afurisit și blestemat de D-1 Hristos și de Maica Sf. Preaceastă... partea lui fiind cu spurcatul Iuda și cu afurisitul Arie, să-l înghiță pământul de viu, ca pe Datan și Aviron, să-l ajungă cutremurul lui Cain și bubele lui Ghiezi, să fie casa lui pustie și muiarea lui văduvă și feciorii lui săraci, lacrămile ceale fără de folos să nu se șteargă de pe fața lui în veci!...¹⁾

Și ni se pare că-l vedem încă, cu cădelnița grea de argint curat, cu care la Sf. Nicolae se cădește numai în zile de mari prasnice, trecând printre credincioșii cari umpleau sfânta biserică mai mult decât azi....

Sunt 200 de ani de atunci!... Stație Grid, unul din cei mai mari și mai însemnați protopopi ai Brașovului, își doarme de 166 ani somnul de veci în cavoul bisericii Sf. Nicolae... El a luat de mult împărăția podoabei și stema frumseții din mâna Domnului, căci luptă bună a luptat, cursul a plinit, și credința a păzit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANEXA.

Anno 1767. Die 5-ta Nov.²⁾ — După încetarea din viață a protopopului Sztatye Waszilevits Grit, am împărțit noi: Von Blumenfeldt și Iosephus Benckner, moștenirea acestuia între soția văduvită *Dobra*, și între 5 copii, anume: *Demetrius Esztatievits Ilinca* al Radul Katane, *Anasztaszie* al Zamphir Marko, *Paraszhiva*, văduva lui Sztán Muntyán și *Maria*, văduva lui Dinu Gysorghisovanu.

AVERE.

O casă în str. Caterinei din Schei „la Ulitze Furkoji“ prețuită în Fl. 1000.—	3 funți sfeșnice de alamă stricate	1.44
O grădină de poame, pe Cacova 100.—	1 samovar de 1 $\frac{1}{4}$ f.	1.20
O vie în Valachia, la Szkien(?)	1 samovar mic	—,60
de 12 pogoane, prețuită în 360 taleri turcești, adecă 489.60	1 cană de aramă, de 2 $\frac{1}{4}$ f.	1.70
	1 cană mai mică	1.02
O cană de argint aurită, de 29 loți vienezi à fl. 1.50	1 căldare mare de aramă	10.—
	1 căldărușe pentru a fierbe rozol	10.—

1) St. Stinghe: Documente, Vol. I. pg. 69.

2) Arhiva Munic. Brașov, acte necatalogate.

Un pocal de argint aurit, cu picior de 11 jum. loți v.	16.80	1 trăsură muscălească	20.—
O tavă de argint, cu 6 păhărele de argint, pentru rozol, de 15 loți à fl. 1.20	18.—	1 car pentru gunoier	7.—
O cruce de argint cu o iconiță de lemn încadrată în ea, 6 loți	9.—	10 cai	200.—
O cruce moscovită de argint, 7 loți, argint slab à 48 den.	3.36	10 oi à fl. 1.36	136.—
Un brâu de argint bătut cu perle și pietrii scumpe, 43 loți à 1.50	64.50	mițe, brânză, urdă și lapte	96.88
O măciulie de baston, din argint de 4 loți v. à 1.20 și bastonul fl. 2.40	7.20	2 buți cu vin nou, de 300 vedre	255.—
14 câni de cositor de 35.50 funți à 66 den.	23.43	1 biblie românească	24.—
3 câni de cositor de 3 funți, 3 de 2 jum., 4 de 2 jum. și 4 de 2 ¹ / ₄		1 biblie ilustrată, cu copci	6.—
2 castroane de supă, 4 ³ / ₄ funți à 66 d.	3.13 ¹ / ₂	1 pravilă („Pravele“) românească	10.—
15 farfurii de 29 f. à 66 d.	19.14	1 Apocalips rom. scris de mână	2.—
24 farfurii de 19.50 f. à 66 d.	12.87	1 Psaltire rom. cu copci	1.—
O tavă rotundă, 2 ¹ / ₃ f.	1.54	1 carte grecească de cântări	—50
O tavă ovală și încolț. 2 ¹ / ₄ f.	1.48 ¹ / ₂	1 epistolier grecesc	1.50
		1 psaltire slavonă	1.50
		Bani gata	824.17
		Indescifr.	252.96
		La D-i Sam. Fronius capital fl.	
		160.— interese	178.95
		La Oprea Floroiu, hipotecă, capital	1256.37
		La Oprea Floroiu, interese din Sept. 1744	1582.56
		La Simion Herț	70.13
		La I. Inaș	1036.—
		Total Fl.	6766.04 d

DATORIE.

Pentru un sărindar	15.—	Fraților Ciurcu	400.—
Vin la pomană	21.60	Fiului Dumitru, compensație pt.	
Spese cu altă pomană	25.—	spesele de înzestrare a Mariei	1000.—
Pomană la un an	60.—	Paraschivei,	200.—
2 servitoare	22.—	Anastasei	150.—
Indescifrabil	67.32	Ilinchii, compensație	300.—
Indescifrabil	4.—	Taxă alodială	17.60

Rămâne de împărțit suma de fl. 4483.52 d., din care se cuvine: văduvei $\frac{1}{3}$ -a parte = 1494 52, celor 5 copii $\frac{2}{3}$ = 2989 — fiecare copil având să primească câte fl. 597.80 den.

